

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 11. 3. 2022; Sprejeto Accepted: 30. 5. 2022
UDK UDC: 27-475.2(497.12Prekmurje)
DOI: 10.34291/Edinost/77/01/Horvat
© 2022 Horvat CC BY 4.0

Nina Horvat

Katoliška pridigarska tradicija v Prekmurju

Catholic Preaching Tradition in Prekmurje

Izveček: V prispevku dopolnjujem nabor doslej odkritih in evidentiranih prekmurskih katoliških pridig, tako tiskanih kot rokopisnih. Ugotavljam, da je na Slovenskem tej tematiki posvečene le malo raziskovalne pozornosti, medtem ko obsežen korpus pridig, hranjenih v arhivih, župnijah in knjižnicah ter objavljenih v starejšem prekmurskem časopisju, kar kliče po temeljitejši analizi njihovega jezika, sloga, kulture bogoslužnega izražanja in razmerja med prvinami narečja in nadnarečja ter vplivom slovenskega knjižnega jezika. Obenem priča o obsežni in kontinuirani pridigarski dejavnosti prekmurskih katoliških duhovnikov, ki so z bogoslužjem v slovenskem (prekmurskem) jeziku zlasti v začetku 20. stoletja kljubovali madžarskemu raznarodovanju in si prizadevali za kulturni razvoj ter narodnostno ozaveščenost ogrskih Slovencev.

Ključne besede: prekmurske pridige, katoliške pridige, pridigarstvo, Prekmurje, prekmurska duhovščina, homiletika

Abstract: *In this article, I supplement the collection of Prekmurje Catholic sermons discovered and recorded so far, both printed and handwritten. I note that in Slovenia, little research attention is paid to this topic, while an extensive corpus of sermons kept in archives, parishes and libraries and published in an older Prekmurje newspapers, calls for a more thorough analysis of their language, style, culture of worship expression, the relationship between elements of dialect and super-dialect and the influence of the Slovene standard language. At the same time, it testifies to the extensive and continuous preaching activities of Prekmurje Catholic priests, who defied Hungarian denationalization and strived for cultural development and national awareness of Hungarian Slovenes by worship in the Slovene (Prekmurje) language, especially in the early 20th century.*

Keywords: *Prekmurje sermons, Catholic sermons, preaching, Prekmurje, Prekmurje clergy, homiletics*

Uvod¹

Pridigarstvo v Prekmurju še ni bilo predmet obsežnejših in temeljitejših raziskav. Na manko te tematike v strokovno-znanstveni literaturi je opozorila Martina Orožen (2003, 383), ki je opazila, da se raziskovalci prekmurskega slovstva posvečajo le »starim, rokopisnim pesmaricam (katoliško-protestantskim?), njihovi prepisovalni kontinuiteti, tujejezičnim predlogam, tudi vsebinskim jezikovnim vplivom ter povezavam s tovrstnimi kajkavskimi besedili« (383), čemur botruje zlasti nedosegljivost pridig oz. dejstvo, da je večina ohranjena v rokopisni obliki. Prekmurske pridige² so, kot ocenjuje, pogosto obravnavane podcenjeno in bi si zaslužile več raziskovalne pozornosti. Sama jih definira kot »vrhunske jezikovno-umetniške stvaritve« (1989, 107), besedila »z značilno urejeno, razgibano skladnjo in učinkovitim izborom sinonimno-antonimnih besednih nizov«, »na vseh ravneh jezikovnega sestava vidno odmaknjen[a] od sočasne narečne govorice«, a kljub temu »razumljiv[a] in ljudstvu nadvse blizu« (110–111).

Dalje Orožnova našteva doslej javnosti znane katoliške in protestantske prekmurske pridige. Od katoliških navaja dve pridigi, objavljeni v *Zborniku cerkvenih govorov na slavo ss. Cirilu in Metodu*, izdanem leta 1886; avtor ene je cankovski župnik Jožef Borovnjak, druga je anonimna. V *Marijinem listu*, katoliškem mesečniku, pa je bila leta 1905 objavljena katoliška pridiga za tretjo postno nedeljo.

Po kratkem opisu razlik med prekmurskimi protestantskimi³ in katoliškimi pridigami (Orožen 2003, 392) je M. Orožen posredovala podatek škofa Jožefa Smeja, da je v arhivih župnij Tišine, Murske Sobote in Turnišča ter

-
- 1 Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156: *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).
 - 2 V prispevku se izogibam razlikovanju med pojmom *prekmursko narečje* in (*stari*) *prekmurski knjižni jezik*, saj to za pričujočo analizo ni relevantno niti ni bila med pregledovanjem pridig temu namenjena posebna pozornost. Uporabljam poimenovanje *prekmurščina*, ne glede na to, ali prevladujejo arhaične oz. knjižne (nadnarečne) ali pa narečne govorne prvine. Razmerja med prviniami prekmurskega narečja, starega prekmurskega knjižnega jezika in slovenskega knjižnega jezika bi v pridigah, omenjenih v prispevku, veljalo v prihodnje dognati.
 - 3 Zanimivo bi se bilo podrobneje dotakniti te problematike. Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota hrani veliko število prekmurskih protestantskih pridig, ki so na voljo za jezikovno-vsebinsko primerjavo s katoliškimi pridigami: 14 pridig Franca Berkeja Xaverja (Ro 59), 20 pridig Aleksandra Terplana (Ro 60), 33 pridig Štefana Godine (Ro 61), 12 anonimnih pridig (Ro 121 in Ro 209), 62 pridig Franca Lutharja (Ro 243) in 57 pridig Franca Kúharja (Ro 254).

v PIŠK MS hranjenih več kot tisoč pridig v rokopisih: med njimi pridige Ivana Slepca, Jožefa Sakoviča, Franca Ivanocyja, morda tudi Jakoba Sabarja. Končno avtorica izpostavi pomenljiv sum, da so lahko pridige »nastajale ob starejših rokopisih in gre za podobno pisno tradicijo kot pri rokopisnih pesmaricah« (392). To je zelo verjetno, saj so tudi starejši osrednje- in zahodnoslovenski pridigarji (npr. Svetokriški, oče Rogerij, Jernej Basar) pripravljali ter izdajali pridige, da bi bile v pomoč pri pastoralnem delu mlajšim in manj izkušenim duhovnikom, le da za razliko od njih prekmurski duhovniki, če izvzamemo časopisje, pridig niso tiskali. Svoj nabor katoliških prekmurskih pridig je M. Orožen v monografiji *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika* (2010, 467–468) dopolnila s podatkom o objavljenih prekmurskih pridigah v *Letopisu Matice Slovenske* (1874, 1877), ki jih je prispeval Matija Valjavec.

Pregled slovenskih pridigarjev v prvi polovici 19. stoletja po posameznih pokrajinah (Kranjska, Primorska, Štajerska /celjsko okrožje/, vzhodna Štajerska in Prekmurje) je podala Nina Ditmajer (2016), pri čemer je za pridige vsake pokrajine navedla nekaj jezikovnih značilnosti. Za Prekmurje je zlasti povzemala ugotovitve M. Orožen: omenila je pridige črenšovskega župnika Jakoba Sabarja, pridigi, objavljeni v *Zborniku cerkvenih govorov na slavo ss. Cirilu in Metodu* (1886), in rokopise, hranjene v župnijskih arhivih in murskosoboški knjižnici. Podrobneje je primerjala jezik prekmurskih pridigarjev s pridigarji v kranjskem, kajkavskem in štajerskem jezikovnem območju v doktorski disertaciji *Sprejemanje vzhodno-štajerske knjižnojezikovne norme v rokopisnih pridigah Jožefa Muršca* (2019, 156–158.211–212.274–286.307.313–316).

Cvetka Rezar je v svoji disertaciji (2019, 85–91) analizirala jezik cankovskega župnika Jožefa Borovnjaka na črkopisni, glasoslovni in oblikoslovni ravni. Še podrobnejšo analizo Borovnjakovega pridižnega jezika prinaša prispevek Tatjane Grah (2008), ki je proučila pridigo *Pareneza na čest svetij apoštolov Cirila i Metoda* (1886) in se poleg omenjenih jezikovnih ravni pri C. Rezar (2019) dotaknila tudi besedoslovnih značilnosti. Ugotovila je, da je Borovnjakova pridiga »pomemben pokazatelj značilnosti tedanjega prekmurskega knjižnega jezika, ki je takrat (leta 1886) v vseh jezikovnih ravninah že sprejemal značilnosti enotnega slovenskega knjižnega jezika« (Grah 2008, 216).

S prekmurskim pridižnim jezikom se je ukvarjal še Marko Jesenšek, ki je v svojo monografijo *Prekmurski jezik med knjižno normo in narječjem* (2018, 120–136) vključil prispevek z naslovom *Prekmurski jezik v Ivanocyjevi pridigi iz leta 1883 Na dén sv. Floriana*, v katerem je uvodoma opisal historiat pridige, ki jih je prejel od pokojnega pomožnega škofa msgr. Jožefa Smeja, nato objavil diplomatični prepis pridige tišinskega župnika Franca Ivanocyja ter obravnaval njeno zunanjo zgradbo, vsebino, jezik in slog. Zatem je na kratko predstavil še pridigo *Na szvéti dén*, ki je del iste rokopisne zapuščine kot Ivanocyjeva in za katero domneva, da jo je napisal martjanski župnik Jožef Bagáry. Na tem mestu je razvil prej navedeno misel M. Orožen: »Vsi prekmurski duhovniki niso bili taki jezikovni mojstri kot Ivanocy in Bagáry, zato se zdi, da so si [...] med seboj izposojali Bagáryjeve zapisane pridige, jih prirejali ter uporabljali pri svojih svetih mašah.« (Jesenšek 2018, 134)

Precej temeljite raziskave so bile deležne pridige Jožefa Sakoviča (*Jožef Sakovič – graditelj in buditelj*, 2006), ki bodo v nadaljevanju, kjer sledi pregled doslej evidentiranih in na novo odkritih prekmurskih pridig po avtorstvu oz. mestu hrambe (če avtor ni znan), še omenjane.

S prispevkom želim predvsem opozoriti, da si pridiga – še danes razmeroma podcenjena polliterarna zvrst – zasluži večje zanimanje, in pritegniti raziskovalce, da začnejo zapolnjevati vrzel v prekmurski rokopisni nabožni literaturi, ki trenutno daje vtis, da je v njej na voljo le malo gradiva za preučevanje.

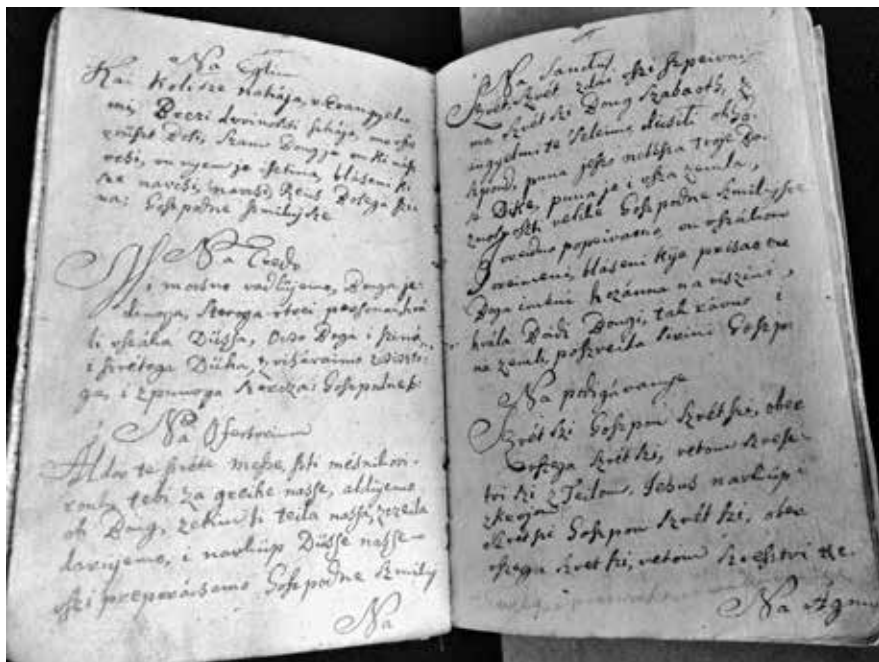
1 Rokopisne pridige v prekmurščini

1.1 Pridige v Zbirki katoliških nabožnih tekstov iz Prekmurja (NUK, Ms 689)

Pregled prekmurskih rokopisnih pridig začnjam z *Zbirko katoliških nabožnih tekstov iz Prekmurja iz 2. polovice 18. in 1. polovice 19. stoletja*, hranjeno v Narodni in univerzitetni knjižnici Ljubljana⁴ pod signaturo Ms 689, ki jo je daroval Janko Šlebinger. V resnici gre za zvezek z že precej poškodovano trdo platnico (slika 2), ki vsebuje večinoma molitve (*Credo in unum Deum, Ad Sanctus*), evangelijske pesmi (*Na Glorio, Na Credo, Na podigávanje, Pred preidgov Pefzen*), nanašajoče se na posamezne dele svete maše, ter nekaj pridig (npr. *Na nouvo leto, Nedela Quinquagesima*). V njem prepoznavam tri različne pisave, besedila so v več jezikih: v prekmurščini, madžarščini in latinščini. Iz začetne povedi pridige *Na nouvo leto*, zapisane na treh straneh in pol, je razvidno, da je bila napisana leta 1849: »Jezero oszem sztou stirdeszét devéto leto, je od roisztva Jezusovoga denesz zacsnjeno, Boug poszlhni da v-Bo'sem sztráhi nyé szprevodimo, i da sze vnyem po szvétom 'sitki Bougi rodimo.« Predhodna besedila so, če sklepamo po tej dataciji, morala nastati že prej. V njih je zaznati kajkavske jezikovne vplive (npr. ohranjeni aorist: *davasfe, neznasfe, besfe*; veznik *kada* 'ko', prislov *onda* 'takrat'), kar priča o večstoletni jezikovnokulturni ter cerkvenopolitični povezanosti prekmurskega in kajkavskega prostora v preteklosti (Jesenšek 2013, 54–56).

4 V NUK-u je pod signaturo Ms 1486 (inv. št. 41/65) hranjen tudi trdoplastnični zvezek, ki na prednji platnici razkriva podatke o avtorstvu in provenienci pridig (Ferenc Gaber iz Serdice), ki jih vsebuje: »Eta kniga sze dosztaja Szkleddar Ferencza Szerdicze, Piszao je Gaber Ferencz Vu Letti 1822.« Iz vsebine pridig je razvidno, da gre za protestantskega pisca.

Slika 1: Zbirka katoliških nabožnih tekstov iz Prekmurja iz 2. polovice 18. in 1. polovice 19. stoletja (Ms 689), prikaz dveh strani

1.2 Pridige Emerika Hanžka

V zborniku *Stopinje 1972* je škof Jožef Smej (1972, 34–35) objavil elektronsko kopijo prve strani pridige murskosoboškega župnika Emerika (Imreta) Hanžka (roj. 1. 11. 1756 na Gornjem Seniku, posvečen 1780, žup. v Murski Soboti od aprila 1789 do smrti, 9. 11. 1826 [Géfin 1929, 131]). Po Smejevih podatkih gre za Hanžkovo prvo pridigo, ki jo je opravil, ko je začel opravljati službo duhovnika v Murski Soboti, »najbrž na nedeljo Dobrega pastirja [oz. 4. velikonočno nedeljo, op. N. H.], ker v njej na več mestih govori o dobrem Pastirju« (1972, 34). Nastala je leta 1789, kar pomeni, da gre, po moji vednosti, za najstarejšo ohranjeno prekmursko katoliško pridigo. Naslovljena je: *Prvi Gucs Düsevnoga Pasztéra k-szvojjim Fárnikom*. Na začetku pridige je nagovor vernikov: »Bojdi dnefz pozdrávljeni od méne vřzáki Fárnik!«

Hanžkove pridige so hranjene v rokopisni zbirki PIŠK MS pod signaturo Ro 188. Knjižnici jih je podaril Jožef Smej. V Hanžkovi mapi so tudi pridige drugih prekmurskih duhovnikov (skupno okrog 200 pridig, večina anonimnih). Po Smejevem mnenju gre za avtorstvo soboškega župnika Franca Gašparja (1872–1877), ki se je le redko podpisal, po datacijah in krajevnih označbah sodeč, bi jih lahko pisali tudi Franc Hüll (žup. v Murski Soboti 1826–1880), Jožef Bagáry in Franc Ivanocy, vendar je za to potrditve potrebna natančnejša analiza pisave. Smej je pridige dobil – kakor piše v posvetilu – od turniškega župnika Alojzija Flegarja (1920–1980), ta pa od kančevskega župnika Franca Faflika (1886–1951).

1.3 Pridiga Jožefa Košiča

Pridigo Jožefa Košiča (roj. 9. 10. 1788 v Beltincih, posvečen 1811, župnik na Dolnjem Seniku 1816–1829, nato na Gornjem Seniku 1829–1867, u. 26. 12. 1867 na Gornjem Seniku), ki je bila govornjena v Svetem Juriju v Prekmurju (madžarska navedba kraja: *S. Georgii in vizlendva*) leta 1833, hrani župnijski arhiv v Murski Soboti. Njena vsebina izhaja iz evangelijskega citata: »Csi sto v-meni neofztáne, vö fze vr'se, kako rozga, i pojzejhne. Jan. XV.« Črkopis pridige je prekmurski (fz = s, 's = ž, s = š, cs = č, cz = c, ny = nj),⁵ jezik je prekmurščina, prepoznavna zlasti po grafemih <ej> in <ou> za narečna dvoglasnika *ej* (*lejpoga, odrezjana*) in *ou* (*pouleg, vnouge, bilou*) ter glasovih *ü* (*fzünoti*) in *ö* (*vöide*).

1.4 Pridigi Jakoba Sabarja

O pridigah črenšovskega župnika Jakoba Sabarja (roj. 15. 7. 1802, žup. v Črenšovcih 1859–1863, u. 14. 12. 1863), po rodu gradiščanskega Hrvata iz Horvátzsidánya, je prvi spregovoril Anton Medved v *Zgodovini slovenskega cerkvenega govorništva*: »Jakob Szabar, župnik v Črensovcu ob Muri, je zapustil v ogerski slovenščini pisane pridige pod naslovom *Križev pot*.« (1906, 408) Po moji vednosti te pridige niso ohranjene, razen če je Medved mislil na Sabarjevo tiskano knjižico *Szvéta kri'sna pot* (1870), kar bi pomenilo, da je žanrsko napačno opredelil vsebino knjižice; ne gre namreč

5 Utemeljitev poimenovanja *prekmurski črkopis* namesto dolgo uveljavljenega izraza *madžarski črkopis* je podal Előd Dudás (2012, 49).

za pridige, temveč za molitve in kratka razmišljanja, razdeljena na 14 postaj, ki jih duhovnik in verniki molijo ob spominjanju na Jezusovo trpljenje.

Škofija Murska Sobota hrani dve Sabarjevi rokopisni pridigi: pridigo *Na nedelo quinquagesimae* (prebrana dvakrat: 10. 2. 1861 v Murski Soboti in 2. 3. 1862 v Črenšovcih) in *Na nedelo v-Possti 3.* (3. postna nedelja, Črenšovci, 19. 3. 186?). Pisani sta v prekmurskem črkopisu. Sabarjeve pridige so poznali in večkrat omenjali vzhodnoštajerski duhovniki, npr. Raič o njem piše takole: »Sobar slovi kot najglasovitejši govornik slovenski, akoravno rodom ogrski Hrvat. Zapustil je propovedi, po priliki na pol leta, lepo ino snažno pisane, križni pot in vse drugo, kar crkveni obred veleva opravljati v narodnem jeziku, zloženo jegovim umom in trudom. Ete spise hrani župna knjižnica črensovska.« (1869, 57–84)

1.5 Pridiga iz zapuščine Vida Janžekoviča

V Rokopisni zbirki Univerzitetne knjižnice Maribor je pod signaturno oznako Ms 37 hranjena prekmurska pridiga iz zapuščine svečinskega župnika Vida Janžekoviča (roj. 16. 5. 1860 v Župniji Sveta Marjeta niže Ptuja (Gorišnica), u. 3. 4. 1919) z naslovom *Predga na Nedelo po Riszálaj 15°* in podnaslovom (evangeljskim citatom) *Mladéncz tebi právim, sztani gori*. Pisana je na 8 straneh v nelepopsni pisavi, razdeljena je na uvod (*Zacsétek*), jedro (naslov je neberljiv) in zaključek (*Zaprtek*). Črkopis je prekmurški (cs za č, s za š, 's oz. zs za ž, sz za s, cz za c, ny za nj), jezik pa prekmurščina z značilnimi dvoglasniki *ej* (*vrejle szkuzé, vlejva, tejlo, breig*), *ou* (*troust, mourje, ednouk, sztoupí, pomoucs, okoulig*), *üj* (*zamüjdili*), s tipično glagolsko pripono *-no-* (*zaglednoti, odmeknoti, szklenoti*), trpniškim izražanjem (*nede v-grob dejvani; bode skrinya v-grob polose-na*), deležniki in deležji kot skladenjskimi strnjevalci (*plavajoucsa, bodo-ucsa*) in narečnim besedjem (npr. prevzeto: *brütiv, v-püngradaj, kincs*; panonsko: *ešče* 'še', *geto* '1. ker, 2. ko').

Dvomljivo se zdi, da bi štajerski duhovnik v Svečini, ob avstrijsko-slovenski meji, pridigal v prekmurščini. Verjetno je pridigo dobil od duhovnika, ki je večč prekmurščine (kar izkazuje jezik pridige), in jo shranil. Njegovo zapuščino so sorodniki darovali posthumno; ena arhivska škatla, v kateri pa ni pridig (vsebina: popis zvonov v dekanijah Lavantinske škofije,

razglednice), je hranjena tudi v Pokrajinskem arhivu Maribor pod signaturo PAM/1577.

1.6 Pridige Franca Ivanocyja

Pridige tišinskega župnika in narodnega buditelja Franca Ivanocyja so po podatkih Marka Jesenška (2018, 120) hranjene v tišinski župniji. Tri Ivanocyjeve pridige so tudi del zapuščine martjanskega župnika Andreja Berdena⁶ (roj. 1887, u. 1963): kot Ivanócy Ferencs se je podpisal pod eno madžarsko pridigo, zapisano v Murski Soboti 20. 8. 1883 (*Szent István ünnepére = Za praznik sv. Štefana*), prav tako je avtor prekmurske pridige *Na dén.fv. Floriana* (4. 5. 1883), ki jo je Jesenšek prepisal in analiziral na jezikovno-slogovni ravni. Ena madžarska pridiga, naslovljena *Primicialis fzt. beszéd*, z datacijo 21. 5. 1884, ni podpisana, iz pisave pa je razvidno, da je Ivanocyjeva. Skupno je torej ohranjenih 36 njegovih pridig, od tega 25 v prekmurskem jeziku, temelječem na severnih govorih, 1 v slovenskem knjižnem jeziku in 10 v madžarščini. Jesenšek (2018, 126) piše o Ivanocyjevih retoričnih sposobnostih in pomembni vlogi njegovih pridižnih stvaritev:

Ivanocy je bil izvrsten pridigar, rojen v slovenski jezik, narodno zaveden in govorniško šolan pri škofu Hidaszyju [...] Ivanocy je pridobival pridigarско znanje s trdim delom in veliko vaje pred ogledalom, številne njegove večerne priprave pridig pa je spremljal škof Hidaszy, ki je opazoval tudi vsako njegovo kretnjo in »vsak gib na obrazu«. Po takih večernih učnih urah, Ivanocy je moral škofu pridigati na glas, so sledile še analize in dolgi pogovori »o mnogih lepih idealnih načrtih«. (Jesenšek 2018, 126; povz. po Smej 1975, 40)

Prekmurska pridiga je z Ivanocyjem dosegla svoj višek. Pred njim nihče ni bil tak mojster, in če upoštevamo razmere, v katerih se je oblikoval prekmurski knjižni jezik, zlasti močne madžarizacijske pritiske na eni in težnjo po poenotenju slovenske knjižne norme na drugi strani, potem lahko resnično občudujemo izrazno moč Ivanocyjevega jezika in uživamo v njegovi pridigi. Glede na okoliščine nastanka je lahko primerljiva s Slomškovo – predstavlja

6 Berdenovo zapuščino trenutno hrani avtorica tega prispevka.

vrhunec prekmurskega cerkvenega slovstva in hkrati tudi umetnostnega jezika, ki se je oblikoval v prekmurski pridigi; bila je najbolj učinkovit odgovor na raznarodovalno protislovensko politiko, ki jo je madžarska oblast izvajala v Slovenski okroglini. (Jesenšek 2018, 136)

1.7 Pridige Jožefa Klekla st.

Arhiv Pokrajinske knjižnice Murska Sobota hrani zapuščino Jožefa Klekla st. (roj. 13. 10. 1874 na Krajni, u. 30. 5. 1948 v Murski Soboti) v več škatlah. Ob pregledovanju teh je bilo ugotovljeno, da je v njih več Kleklovih pridig in njihovih dispozicij, npr. pridiga za 20. 8. 1903 (Črenšovci), 30. 8. 1903 (Bogojina, *na Angelsko nedelo*), 6. 9. 1903, 13. 9. 1903 (*Nedela po Risálah 15.*), 4. 10. 1908 (*Rožnovenska nedela*) itd. Pod signaturo 33/39 je še več pridig, ki si jih je Klekl zapisoval v snopiče, kakor sam imenuje posebne zvežiče (npr. *II. snopič. Predge. Návuki. Sliši Klekl Jožefi kaplani tišinskomi*), ali na samostojne pridižne pole. Veliko je osnutkov pridig, ki pričajo o duhovnikovih dobrih retoričnih spretnostih; vanje si je napisal le nekaj svetopisemskih citatov in ključnih besed, ki so mu pomagale, da na prižnici ni izgubil rdeče niti. Iz pridig je razvidno, da je Klekl že leta 1903 pisal v slovenskem črkopisu,⁷ pri čemer je ohranil prekmurska grafema *ü* in *ö*. Mojo pozornost je zlasti pritegnilo dejstvo, da je bil Klekl na prižnici dejaven še v času, ko je bil že upokojen; iz Črenšovcev, kjer je bival, sta npr. ohranjeni pridigi iz let 1908 in 1909, kar mdr. pomeni tudi to, da si je prižnico občasno delil z Jožefom Horvatom, tedanjim črenšovskim kaplanom (1905–1912).

1.8 Pridige Jožefa Sakoviča

Pridige Jožefa Sakoviča (roj. 2. 2. 1874 v Vadarcih, župnik v Turnišču, u. 22. 9. 1930 na Dolnjem Seniku) so hranjene v domačem arhivu sedanjega beltinskega župnika Borisa Kučka. Sakovičeva zapuščina vključuje zvezek s trdo platnico (slika 2), v katerega si je zapisoval latinske naslove pridig, ki jih je opravil v času župnikovanja v Turnišču, ter njihovo

7 Svojo publicistiko (*Marijin list, Kalendar Srca Jezušovoga, Novine, Marijikin ogruček*) je v prvih letih izhajanja zaradi zahtev madžarske cerkvene oblasti izdajal v madžarskem črkopisu.

razdelitev na osnovne enote, naslovljene *Themata praedicationum* /ss./ *in Ecclesia Bántornya (Turniscsa) inde ab a. 1913. 20. apr.* Prva navedba je datirana 20. aprila 1913, zadnja pa 22. aprila 1928. Zapisana so tudi imena župnikov gostov, ki so tu in tam pridigali namesto Sakoviča, npr. *Praedicavit RD. Bassa.* (bogojinski župnik Ivan Baša); *Praedicavit RD. J. Csácsics, parochus Cserföldensis* (črenšovski župnik Jožef Čačič); *Praedicavit J. Klekl sen.* (Jožef Klekl st.); prav tako župnije, kjer je kot gost pridigal Sakovič, npr. *Praedicavi in Cserföld* (= Črenšovci).

Slika 2: Zvezek, v katerega si je Sakovič zapisoval latinske naslove pridig.

Oboje – tako zvezek kot pridige – je predstavil Vinko Škafar (2006, 78), ki je popravil škofu Smeju (1972, 21) dostopne podatke o številu vseh ohranjenih Sakovičevih pridig: »Če seštejemo vse ohranjene Sakovičeve pridige, ugotovimo, da jih je 24 v madžarskem, 36 v hrvaškem, 76 v nemškem in 296 v slovenskem [prekmurskem, op. N. H.] jeziku: skupaj 432. Če k pridigam prištejemo še 61 katehez, dobimo skupaj 493 enot. Ta številka pa se že precej približa številu 600, ki ga omenja *Kalendar Srca Jezušovoga leta 1933.*« (Škafar 2006, 78) Sakovičeve pridige so pisane v slovenskem črkopisu, v njih pa so na več mestih vidne jezikovno-slogovne korekture drugih rok.

1.9 Pridige Jožefa Bagáryja

V NUK-u je pod signaturo Ms 1449 (IV. del zapuščine Antona Trstenjaka) hranjenih 9 prekmurskih pridig. Dve sta zanesljivo deli Jožefa Bagáryja (roj. 8. 1. 1840 v Murski Soboti, kapl. mdr. v Črenšovcih in Murski Soboti ter na Tišini, žup. v Martjancih od 1874 do 1912, umrl 14. 5. 1919), saj se je pod njiju podpisal: »Bagáry József«. Naslovljeni sta: 1. *Rejcs bozsa na sészto nedelo po Riszálaj*; 2. *Návuk molbe po prejk*.

Ostalih 7 pridig iz iste mape je anonimnih:

1. *Dominica XIX post Pentecost* (19. nedelja po binkoštih, 11. 10. 1868, kraj ni določen);
2. *In Parasceve* (pridiga za veliki petek, 10. 4. 1868, *Cserencsócz* = Črenšovci);
3. *Na velko mefso* (Marijino vnebovzetje, 15. 9. 1866, *Murařzombat* = Murska Sobota);
4. *Pro Dnic 12 p Pens 84*. (pridiga za 12. nedeljo po binkoštih, 24. 8. 1884, kraj ni določen);
5. *Pro Dnica 11 pos. Pens. 873* (pridiga za 11. nedeljo po binkoštih, 17. 8. 1873, kraj ni določen);
6. *Pro Dnica 8 p P. 1873* (pridiga za 8. nedeljo po binkoštih, 27. 7. 1873; pripis ob strani: *861 Tiřsina, 863* – to pomeni, da je bila pridiga brana trikrat);
7. po zaključku 6. pridige sledi začetek pridige *Pro D. 9 p P. 18??* (nečitljiva letnica – verjetno 1873, torej 3. 8. 1873; gre za pridigo za 9. pobinkoštno nedeljo).⁸

Glede na navedene datacije in kraje pridiganja ter dejstvo, da vse pridige izhajajo iz iste zapuščine, je zelo verjetno, da je avtor nepodpisanih pridig prav tako Bagáry. V Črenšovcih je kaplanoval 1867–1869, s čimer sovпада druga pridiga po vrsti, domač pa je bil tudi v Murski Soboti in na Tišini, od koder izvirata tretja in šesta pridiga. Po datumu sodeč, je bila prva navedena pridiga brana v Črenšovcih, peta po vrsti je nastala v Murski Soboti, kjer je Bagáry kaplanoval 1870–1874, četrta po vrsti pa v Martjancih,

8 Datume nastanka pridig je rekonstruirala avtorica tega prispevka.

kjer je bil od 1874 župnik. Vsekakor bi na vprašanje avtorstva odgovorila analiza pisave.

1.10 Pridige Ivana Slepca

Po podatkih Jožefa Smeja so v arhivu Župnije Murska Sobota hranjene rokopisne pridige Ivana oz. Janoša Slepca (roj. 14. 6. 1872 v Murski Soboti, posvečen 1896, župnik v Murski Soboti 1906–1936, dekan, generalni vikar /1919–1923/ in častni kanonik, u. 29. 6. 1936 v Murski Soboti). Na spletni strani Pomurskega muzeja je zbrana večina njegove bibliografije (Kuzmič 2021a), kjer je na koncu seznama pripisano, »da je Slepce zapustil 894 pridig v rokopisu, od tega 859 slovenskih in 35 madžarskih«. Če to drži, potem imamo opravka z največjim korpusom pridig enega avtorja na Slovenskem.

Smej (1972, 38) je v *Stopinjah 1972* objavil elektronsko kopijo prve strani Slepčeve rokopisne pridige na dan 8. decembra 1897 (praznik Marijinega brezmadežnega spočetja). O njegovem jeziku in govorniškem slogu je zapisal: »Slepčeva slovenščina (prekmurščina) nič ne zaostaja za jezikom Ivana Baše, Jožefa Klekla st. [...] in ml., Jožefa Sakoviča itd. V nekem oziru je še lepša, pristnejša, ni 'papirnata'. Kar ima v srcu, to pove jezik in to tudi zapiše.« (Smej 1998, 49) Iz kopije, objavljene v *Stopinjah 1972*, je kljub slabi resoluciji razvidno, da gre za prekmurski črkopis z nedosledno rabo slovenskih grafemov za šumnike, npr. *czejli szvejt, zsenszki, bláženoszt, žitek*.

1.11 Pridige Jožefa Horvata

V Berdenovi zapuščini je poleg Ivanocyjevih in Bagáryjevih tudi 531 rokopisnih pridig martjanskega župnika Jožefa Horvata (roj. 31. 8. 1880 v Veliki Nardi na Ogrskem, kaplan v Črenšovcih 1905–1912, župnik v Martjancih 1912–1932, u. 1. 5. 1932 v Martjancih), od tega so 3 madžarske in 528 prekmurskih. V Horvatovih začetnih pridigah se jasno kaže, da prekmurščina ni bila njegov materni jezik. Izpričane so namreč značilnosti čakavščine, npr. ikavski refleks jata (*mríti* 'umreti', *vrime* 'čas', *sznig* 'sneg' itd.) in refleks *a* za polglasnik (*tamano* 'temno', *venacz* 'venec'), prav tako so vidne korekture druge roke, ki pričajo o tem, da je duhovniku, nevesčemu prekmurščine, nekdo popravljal hrvaške jezikovne prvine

(Horvat 2022a) in mu pomagal pri usvajanju glasovno-oblikovnih ter skladenjskih značilnosti prekmurskega narečja.

Zunanjo zgradbo pridig in sociolingvistične značilnosti je podala avtorica tega članka (Horvat 2020), ki pripravlja tudi diplomatični prepis in jezikovno analizo pridig. Nekaj biografskih podatkov o Jožefu Horvatu je navedenih v *Stopinjah 2022* (Horvat 2022, 99–102).

1.12 Pridige Ferdinanda Hermana

Med raziskovanjem Kleklove knjižnice v Črenšovcih sem po naključju odkrila dva zvezka z rokopisnimi pridigami črenšovskega župnika Ferdinanda Hermana (roj. v Bratoncih l. 1896, ord. v Mariboru 1924, v Črenšovcih župnikoval od 1941 do 1966). Oba imata na začetku na pisalni stroj natipkan seznam, v katerem so pregledno navedeni naslovi pridig ob posameznih priložnostih ter kraji, v katerih je Herman pridige prebral. Pridige so večinoma ročno napisane, vendar so med njimi tudi natipkane. Razvidno je, da je Herman pridigal tako v prekmurskih (npr. Beltinci, Sv. Jurij, Lendava, Dobrovnik) kot hrvaških krajih (npr. Prišlin, Kostel, Čakovec) in da je za pridižni jezik poleg prekmurščine rabil tudi madžarščino (npr. *A bűn 'Greh', Az idő erteke és az emberi élet* 'Vrednost časa in človeškega življenja') – zlasti na dvojezičnem območju – in hrvaščino (npr. *Obrana čoveskog života, Više ljisova, kao zibka, Grijeħ ili junaštvo*). Najstarejša pridiga, madžarska, je bila pisana za 19. oktober 1924 (*Dedicatio eccles. cathedral* – praznik posvetitve cerkve, Dobrovnik). Posamezne pridige so bile brane večkrat, o čemer pričajo tudi po tri različne navedbe krajev in datumov na prvih straneh pridig (npr. *Na I. adventno nedeljo. Beltinci, dne 30. nov. 1930. Prišlin, | | 18 nov. 1930. Črensovci | | 19. okt. 1976*). Na koncu pridig je avtor pogosto navedel vire, iz katerih je črpal vsebino (npr. »Viri: Savelova pridga. 'Nedelja' 1932 okt. 16. 42 str. molitvenik: Sv. spoved. 'Istenher visna' dr Spen«). Črkopis je slovenski; prekmurščina se tako na glasoslovno-oblikoslovni kot tudi skladenjski in besedni ravni prepleta s knjižnoslovenskimi značilnostmi. Poglejmo samo uvodni del in napoved teme v pridigi za 1. adventno nedeljo, napisani leta 1930:

Pr. Ver! Listje je spadnolo z dreves. Rožice so odcvele. Ptice so odletele na južne kraje. Na njivah se je vse dozorilo in po spravilo. Solnce že ne sija tako močno in le redko sije. Dnevi so kratki, noči

so dolge. Vse – vse, cela narava kaže da se bliža zima. Vrvenje in življenje izven hiše se konča, in ljudje do skoro že samo po hišah opravljali svoje delo. – In da vse kaže, da se bliža zimsko počivanje, in na minolost, takrat pogledjmo sami na sebe, morda mi nigdar nemo dozoreli, morda mi tudi ne ovejnemo, morda na nas ne pride trda zima, spanje. – Odgovor na to nam ne treba dati. Znamo to vse pride na nas, bomo do zoreli, bomo povejnoli, in bomo tudi umrli. Vsaj naše življenje se začne smrtjo. Tü na zemlji živemo 50–60 let. Sveto pismo pravi, da 70 let meja človeškega življenja, 80 let že spada med redkosti, in kak malo jih je, ki se dočakajo 90–100 leta.

Gotovo je, da si bomo umrli. To usodo se vsak more povrčti. To je edina resnica, štero ničče nemre dvoiti, vsi bomo umrli. Zato pogledjmo danes besede Ezekiel preroka: »Konec pride, pride konec.« (7,2)

Da je pridige pisal prekmurski duhovnik, ni dvoma; prekmurske značilnosti so denimo otrdel mehki *l'* (*življenje, opravljali, ljudje*), onemel vzglasni *v-* (*si* 'vsi'), poenostavljen sklop *-tl-* (*odcvele*), oziralni zaimek *štero*, glagolska pripona *-no-* (*spadnolo*), skrajšane oblike zanikanega glagola *biti* v prihodnjiku (*nemo* 'ne bomo'). Vpliv knjižne slovenščine je občuten v neuresničeni redukciji (*tako* namesto *tak*), izogibanju preglasa na *u* (*južne* nam. *jüžne*) in *u* < *ol* (*dolge* nam. *duge*). Velelnik *pogledjmo* nima običajne prekmurske pripone (*pogled-ni-mo*); besedje prav tako kaže vdore iz knjižnoslovenskega inventarja (*vrvenje, takrat* namesto pkm. *teda* oz. *te*, členek *morda, usoda* nam. *šorš*). Povedi so kratke, večinoma eno- in dvostavčne, medtem ko je za prekmurski knjižni jezik značilna zapletena skladnja na ravni tvorjenja povedi.

V obeh zvezkih je ob pridižnih besedilih najti naknadno dodane rdeče obarvane podčrtave, komentarje (npr. *Novi pridigar*), prevode besedja, npr. v madžarščino (*homály* = *mrak*) in hrvaščino (*utrka* = *dirka*), ter osnutke pridig. Hermanovo gradivo bi si gotovo zaslužilo večje pozornosti, kot mu je namenjena tukaj, saj mdr. dokazuje, da je bila pisna prekmurščina

v tridesetih letih 20. stoletja že skorajda popolnoma stopljena s slovenskim knjižnim jezikom.⁹

1.13 Pridige Janoša Kūharja

PIŠK MS hrani pod signaturo Ro 242 celo arhivsko škatlo pridig Janoša Kūharja, porabskega narodnega buditelja (roj. 24. 5. 1901 v Gradišču, 1936–1987 žup. na Gornjem Seniku, razen 1952–1957, ko je bil pregan v madžarsko župnijo Izsákfa, u. 6. 9. 1987 na Gornjem Seniku). Poleg nedeljskih, prazničnih in svetniških pridig, pisanih v madžarščini in prekmurščini, so ohranjeni tudi različni priložnostni sestavki, kot npr. *Oprvin iden vu solo* (22. september 1911), *Predga, gda szam oprvim pripelo decsico k szv. precsiscsavanyi prvokrát, Od oltára* (9. maj 1912, Tišina), *Husvéti elmélkedések* (Velikonočna razmišljanja), Kūharjevo študijsko gradivo (*Aszketika, Szentbeszéd a hivatásról 1909–1910, Szentgyakorlatok a felszentelés alkalmával 1911 jun 21–29, Lumina e libro Levcsai S. J. »Mensis Eucharisticus.«, Liturgia, A szentgyakorlatok mibenléte* itd.) in pesmarica (*Szlovenszka Molitvena Kniga sz peszmami*).

1.14 Pridige Alojzija Šoštareca

Beltinski župnik Boris Kučko mi je poleg Sakovičevih dal v pregled tudi pridige Alojzija Šoštareca (roj. 6. 8. 1910 v Sodišincih pri Tišini, turniški župnik in dekan lendavske dekanije od 1953 do 1967, u. 24. 12. 1969), ki jih je nekaj več kot 600. Ker so pisane v slovenskem knjižnem jeziku, in ne v narečju, obenem pa so mlajšega nastanka, naj bo dovolj le njihova omemba.

1.15 Anonimne pridige v zapuščini Andreja Berdena

Najstarejša v zapuščini Andreja Berdena je pridiga, ki je po mnenju Jesenška nastala pod peresom Jožefa Bagáryja, vendar glede na pisavo, ki je podobna tisti v pridigah, pod katere se je podpisal Franc Gašpar, in glede na datacijo ter krajevne navedbe – govorjena je bila leta 1874 v tišinski župniji, v letih 1880, 1888 in 1898 pa še v Murski Soboti – pripada

9 Več o približevanju kranjskega in prekmurskega knjižnega jezika gl. v Jesenšek 2019.

Gašparjevi roki. Gašpar je bil med letoma 1872 in 1877 kaplan na Tišini, v obdobju 1880–1906 pa murskosoboški župnik. Pridiga je pisana v prekmurskem črkopisu, ki ga je Jožef Borovnjak predlagal v 8. natisu Küzmičevih *Szvétiĕv evangyeliomov* (1892): *c = cz, ĉ = cs, s = fz ali sz, š = s, z = z, ž = 's*. Njeno zunanjo zgradbo in »visoko kultiviran pridižni jezik« je na kratko predstavil Jesenšek (2018, 135).

V zapuščini martjanskega župnika Andreja Berdena je tudi šest pridig z nedefiniranim avtorstvom. Ena pridiga (bolj očrt pridige) je napisana v slovenskem knjižnem jeziku – po jeziku in tudi po vrsti papirja (črtasta pola) sklepam, da je najmlajša izmed vseh. Štiri pridige, pisane v prekmurskem narečju in slovenskem črkopisu, bi lahko napisal Jožef Klekl st. Ena pridiga nosi naslov *Na szvéti dén: Zakaj je grátao Jézus cslovik* (1903), črkopis je »Borovnjakova« prekmurica z grafemom <'s> za ž, njen avtor bi lahko bil, sodeč po pisavi, Franc Ivanocy. Za vseh šest pridig je značilna nelepopsna pisava; nekatere imajo mnogo korektur drugih rok, kar priča o tem, da so si jih prekmurski duhovniki medsebojno izposojevali, drug drugemu svetovali glede jezika in sloga ter da so se manj retorično sposobni učili od boljših govorcev.

Pot izposojevanja pridig iz zapuščine Andreja Berdena bi bila glede na navedeno povezana takole: Ferenc Gašpar (murskosoboški župnik 1880–1906) → Franc Ivanocy (Gašparjev kaplan v Murški Soboti 1882–1883, tišinski župnik 1889–1913) → Jožef Klekl st. (Ivanocyjev kaplan na Tišini 1897–1902) → Jožef Horvat (črenšovski kaplan 1905–1912, ko je v Črenšovcih že bival Klekl; martjanski župnik 1912–1932) → Andrej Berden (naslednik Jožefa Horvata v Martjancih) → Angela Berden (Berdenova nečakinja – hranila pridige do 2012, ko jih je predala škofu Jožefu Smeju, ta pa Marku Jesenšku).

2 Tiskane pridige v prekmurščini

2.1 Pridige v Letopisu Matice Slovenske (1874, 1877)

V *Letopisu Matice Slovenske* je Matija Valjavec (1874, 102–155; 1877, 92–131) v dveh poglavjih z naslovom *Izglede slovenskega jezika na Ogerskem* objavil, kot piše, 29 pridig v prekmurščini; če natančno seštejemo vse naslove pridig, pa dobimo število 30. V *Panonskem zborniku* je podatek o Valjavčevih tiskanih pridigah omenil Jože Ftičar:

Od slovenskih pisateljev in pesnikov je v preteklem stoletju najožje stike gojil Matija Valjavec. Njegovo zanimanje za Prekmurce je predvsem narodopisnega in jezikoslovnega značaja. V času službovanja v Varaždinu je našel tamkaj prekmurske pridige v rokopisu. Z izrazito skrbjo za pravilnim zapisom in obsežnimi komentarji jih je izdal v *Letopisu Matice Slovenske* 1874 in 1877: *Izglede slovenskega jezika na Ogerskem*. Pridige izvirajo iz začetka 19. stoletja, po številu jih je 29. Njih nastanek Valjavec postavlja v kraje porabskih Slovencev (Gornji, Dolnji Senik), vendar so jezikovno bližje dólinskemu prekmurskemu narečju. (1966, 126–127)

Pridige so datirane, najstarejša z letnico 1802, najmlajša s 1830: »Nekatere imajo samo eno letnico, nekatere pa nosijo po dve in po tri in tedaj je vsaka z razločno drugo tinto zaznamenjana. To je, menim, predgar tako zaznamil, da bi vedel, kdaj je katero predgo govoril in da ne bi pred istimi poslušalci katere prezaporedoma ponavljal.« (Valjavec 1874, 103) Valjavec je poročal, da je pridige napisalo več rok, sam da razločuje tri pisave. Pripisi, kot so *ex Bogzaj, ex Schnellers, Török*, so po njegovem mnenju »imena predgovalcev, kateri so svoje ogovore natisnoti dali in od katerih so te naše predge posnete« (Valjavec 1874, 104). Ugotavlja, da so lahko naknadne datacije pripisali duhovniki, ki dejansko niso avtorji pridig. Kraji, v katerih so bile brane pridige, so: Dolnji in Gornji Senik, Kančevci (*Szent Benedek*), Grad (Gornja Lendava) in Sveti Jurij na Goričkem (*Jür.*). Valjavec ni znal razvozlati okrajšave *Csöp.*: verjetno gre za Čepince, ki so bili do konca prve svetovne vojne del gornjeseniške župnije (Zelko 1981, 89). Vizitacijski zapisnik iz leta 1698 namreč pojasnjuje: »Čeprav se imenuje cerkev in župnija Čepinci, vendar je cerkev in župnišče na ozemlju Markovec.« (Zelko 1981, 90) Zelko piše, da je župnik, ki je bival na Gornjem Seniku,

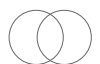
»prihajal maševat v Markovce vsako tretjo nedeljo in tretji praznik. Dalje vse Marijine praznike, predvsem na praznik Marijinega obiskanja, ko je bilo v kraju proščenje. Razen tega še: – na Štefanovo (26. dec.), na velikonočni in binkoštni ponedeljek ter v nedeljo v osmini Telovega. Na prošnje dneve so šli v procesiji z Gornjega Senika v Markovce in obratno. Tako poročajo viz. zapisniki iz let 1756, 1778, 1808, 1829.« (90) Iz navedenega je jasno, da okrajšava *Csöp*. pomeni »Čepinci«.

Pridige je Valjavec omalovaževal. Na začetku poudarja, da je prekmurske literature in s tem priložnosti za raziskovanje »ogrskega« jezika zelo malo, zato »[d]obro dojeti mora torej vsaka tudi manje ali malo imenitna in slabejša stvar iz te slovenske okrajine bodi si iz kasnejših časov« (Valjavec 1874, 102–103). V letu 1874 zato priobčuje zgolj »15 predeg, da ta suha stvar ne vzame preveč prostora drugim mastnejšim in slastnejšim stvarim« (105). Kljub slabi oceni pridižnega žanra moramo priznati, da je Valjavec zaslužen za to, da jih je, kot opisuje uvodoma, rešil uničenja – prodajalka v Varaždinu jih je namreč uporabljala za zavijanje kupljenega blaga.

Valjavec je pridige razvrstil od najstarejše do najmlajše, dodal je tudi »Fabrov original, da se vidi, kako je naš pridigar posnemal«. V originalu so pisane v prekmurskem črkopisu, ki ga je Valjavec v objavi zamenjal s slovenico, pri čemer pa je ohranil značilne prekmurske glasove: *ej, ou, ö, ü*; kjer se *i* bere kot *j*, ga je nadomestil z *j*, tako *leip* → *lejp*. Dodal je tudi opuščaj za izglasni *-h* (npr. *šteri'* 'šterih').

V nadaljevanju navajam poslovenjene naslove pridig, ki so objavljene v LMS, dodajam tudi letnico in kraj njihovega nastanka, če sta pripisana oz. ju je mogoče ugotoviti:

LMS 1874: 1. *Pridiga za 13. nedeljo po binkoštih* (1807–9, FL = Gornja Lendava), 2. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1804, Csep = Čepinci), 3. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1805, Jur. = Sveti Jurij; 1812, F. Sz. = Gornji Senik; 1816, Csöp = Čepinci), 4. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1807, 1810, 1829, Szol. = Senik); 5. *Pridiga za 12. nedeljo po binkoštih* (1805, 1808); 6. *Pridiga za 6. nedeljo po binkoštih* (1808); 7. *Pridiga za 8. nedeljo po binkoštih* (1808; 1821, Gornji Senik); 8. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1808, Gornji Senik; 1811, 1822, Gornji Senik); 9. *Pridiga za 10. nedeljo*

po binkoštih (1808); 10. *Pridiga za 11. nedeljo po binkoštih* (1808); 11. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1809, Csöp = Čepinci; 1825, F. = Gornja Lendava?); 12. *Pridiga za 10. nedeljo po binkoštih* (1809, 1823, Gornji Senik); 13. *Pridiga za 10. nedeljo po binkoštih* (1809, Gornja Lendava); 14. *Pridiga za 23. nedeljo po binkoštih* (1809, Lasce J. Szol. = ?¹⁰); 15. *Pridiga za 10. nedeljo po binkoštih* (1811, Gornji Senik; 1818, J. Szölur = ?)

LMS 1877: 16. *Pridiga za 13. nedeljo po binkoštih* (1814, Gornji Senik); 17. *Pridiga za 11. nedeljo po binkoštih* (1815, Gornji Senik; Sz. B. = Kančevci); 18. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1815, Gornji Senik); 19. *Pridiga za 10. nedeljo po binkoštih* (1815, Gornji Senik); 20. *Pridiga za 10. nedeljo po binkoštih* (1816, 1822, Gornji Senik); 21. *Pridiga za 13. nedeljo (po binkoštih?)* (1816, Gornji Senik; 1822, Iss. = ?); 22. *Pridiga za 7. nedeljo po binkoštih* (1817, Csöp. = Čepinci); 23. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1817, Gornji Senik); 24. *Pridiga za 9. nedeljo po binkoštih* (1821); 25. *Pridiga za 8. nedeljo (po binkoštih?)* (1813, Gornji Senik; 1822, F. = Gornja Lendava?); 26. *Pridiga za 11. nedeljo po binkoštih* (1822, Csep. = Čepinci); 27. *Pridiga za 3. nedeljo po binkoštih* (1825); 28. *Pridiga za 4. nedeljo po binkoštih* (1827, Gornji Senik); 29. *Pridiga za 10. nedeljo po binkoštih* (1824); 30. *Pridiga za 12. nedeljo po binkoštih* (1830, Dolnji Senik)

Avtorja oz. uporabnika teh pridig sta bila, sodeč po letnicah nastanka, gornjeseniška župnika Janez Lutar, 1800–1808, in Matija Flisar, ki je župnikoval od l. 1808 do smrti, 26. 4. 1829. Pridigo za 9. nedeljo po binkoštih (zap. št. 4) je morda že prebiral Jožef Košič, ki je nasledil Flisarja in ostal v župniji do smrti, 26. 12. 1867. Odgovor na vprašanje, kako so pridige pristale v varaždinski prodajalni, pa ostaja neraziskan.

10 Morda je Valjavec napačno prepisal črko *J* in gre za *F*, torej Gornji Senik; podobno ugibam za 15. pridigo.

2.2 Pridigi Jožefa Borovnjaka

Ena tiskana pridiga cankovskega župnika in nabožnega pisatelja Jožefa Borovnjaka (roj. 9. 2. 1826 v Ivanovcih, posvečen 1851, župnik na Cankovi 1858–1909, u. 19. 9. 1909) je dostopna v Žlogarjevem (1886, 172–176) *Zborniku cerkvenih govorov na slavo ss. Cirilu in Metodu*, izdanem ob tisočletnici smrti sv. Metoda. Njena zapovrstna št. je XXIX, naslov se glasi: *Pareneza na čest svetij apoštolov Cirila i Metoda*. Pod št. XX je objavljena še ena prekmurska pridiga (1886, 117–120), katere avtor pa se ni želel razkriti – podpisal se je kot »Plebanoš na Vogrskom«.

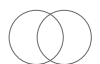
Na voljo nam je še ena Borovnjakova tiskana pridiga, ki jo je prepisal in objavil Ivan Zelko (1977, 104–106) v *Stopinjah 1977*. Napisana je bila za skakovsko proščenje 27. 6. 1858, za nedeljo Svete Trojice. Borovnjak je takrat na Cankovi opravljal službo župnika komaj en teden. Zelko (1977, 105) jo ocenjuje kot zanimivo, »ker govori o koleri, ki je morila na Madžarskem pred letom 1832, dalje zavoljo narečnih besed [...] Po starem [Borovnjak, op. N. H.] imenuje ljudstvo svoje krajine 'Mi Slovenje'«. Original pridige je v prekmurskem črkopisu, Zelko pa jo je objavil v slovenici, pri čemer je ohranil prekmurska glasova *ü* in *ö*.

2.3 Pridigi Franca Ivanocyja

V *Stopinjah 2015* (Smej 2015, 70–72) in *Stopinjah 2016* (Smej 2016, 69–70) sta objavljeni pridigi Franca Ivanocyja. Gre za Smejevo aktualizacijo in poslovenjenje dveh Ivanocyjevih pridig v rokopisu, hranjenih v tišinskem župnijskem arhivu. Prva pridiga je pisana za nedeljo Marijinega vnebovzeta v Murski Soboti, 15. 8. 1882, druga pa za binkoštni ponedeljek, 14. 5. 1883, prav tako v Murski Soboti.

2.4 Pridige Ivana Baše

Nekaj pridig Ivana Baše, bogojinskega župnika in narodnega buditelja (roj. 11. 4. 1875 v Beltincih, posvečen 1898, kaplan v Sv. Martinu ob Rabi na Gradiščanskem, v Sv. Juriju, v Rohoncu, župnik v Novi Gori in v Bogojini 1908–1931, u. 13. 2. 1931 v Bogojini), ki je znan kot »dober pridigar« (Sedar 2013), je objavljenih v Kleklovih *Novinah* in *Marijinem listu* (sprva imenovan *Nevtepeno poprijéta Devica Marija*).

V *Novinah* (7. 9. 1924, 3) je objavljena *Predga vlč. g. Bašša Ivana, pleb. v Bogojini*, vendar ne v celoti. Brana je bila 17. avgusta 1924 na slavnosti, posvečeni desetletnici smrti Franca Ivanocyja. Evangeljski citat, na katerem temelji pridiga, je: »Hvalimo dične može i naše oče v njihovom rodi.« (Sir 44,1)

V ML je objavljenih šest Baševih pridig: (1) *Velka meša* (NPDM 8. 8. 1905); (2) *Mala meša* (NPDM 8. 9. 1905); (3) *Naša Velka Gospa* (NPDM 8. 10. 1905); (4) *Govor Bašša Ivana, plebanoša bogojanskoga, držani decembra 15-ga popoldne* (ML 1914–1915i, 436–439); (5) *Govor preč. g. Bašša Ivana pl. pri prvoy sv. meši č. o. Forjan Florenca frančiškana z Beltincih sept. 17-ga* (ML 8. 9. 1916–8. 1. 1917); (6) *Predga g. Bašša Ivana, plebanoša, pri primiciji Herman Ferdinanda v Beltincih jula 20.* (ML 8. 9. 1916–8. 1. 1917).

2.5 Pridige Jožefa Sakoviča

Tri Sakovičeve priložnostne pridige so objavljene v *Zborniku ob devetdesetletnici nove cerkve v Turnišču* (Kuzmič 2006, 175–187). Predvidevam, da jih je prepisal kdo od avtorjev prispevkov, vključenih v zbornik. Na str. 175–179 najdemo pridigo z latinskim naslovom *In benedictione ecclesiae Turniscsa, 26. XI. 1915, brano ob dnevu blagoslovitve nove župnijske cerkve v Turnišču*. Po podatkih, ki jih navaja spletna stran Pomurskega muzeja (Kuzmič 2021b), je ista pridiga objavljena v župnijskem glasilu *Dika boža* (24. 12. 2005, 2–3) in v ML (8. 1. 1916). Druga pridiga, ki jo prinaša zbornik, je naslovljena *Ad benedictionem novae ecclesiae in V. Polana* (Kuzmič 2006, 180–183). Brana je bila v Veliki Polani 30. 11. 1924, ob blagoslovitvi nove polanske cerkve. Tretja prepisana pridiga v zborniku (2006, 184–187) nosi naslov *In assumptione BMV. Alsószőlénók, 15. avgust 1928*. Pisana je bila za praznik Marijinega vnebovzjetja l. 1928, ko je Sakovič že bil na Dolnjem Seniku.

V zborniku *Stopinje 2004* je objavljena Sakovičeva nastopna pridiga na Dolnjem Seniku 27. maja 1928, ki jo je prepisal p. Donat Kranjec (2004, 123–124).

Stopinje 2006 (2006, 187–189) prinašajo prepis Sakovičeve pridige ob blagoslovitvi temeljnega kamna nove cerkve v Turnišču, 26. aprila 1914. Originalni naslov pridige je *Ad benedictionem et impositionem lapidis*

fundamentalis ecclesiae Turniščae. Avtor prepisa – verjetno gre za Jožefa Smeja – v 2. sprotni opombi dodaja, da je prav to pridigo »Sakovič imel tudi ob blagoslovitvi temeljnega kamna cerkve v Veliki Polani, 22. julija 1923«.

Sakovičeve pridige so objavljene tudi v *Marijinem listu*. Poleg že omenjene pridige za blagoslov nove cerkve je v njem tudi pridiga za slavje ob 10. obletnici izhajanja *Marijinega lista* (1914–1915h, 431–436). V 8. št. 11. letnika je natisnjena *Novomešna predga Sakovič Jožefa, türjanskoga plivanoša v Türnišči pri novoj meši franciškana, Györköš Gilberta, držana julija 18-ga* (ML 8. 8. 1915, 225–233), v 8. št. 29. letnika pa pridiga za veliko mašo (ML 8. 8. 1933, 116–119).

V *Novinah* sta bili odkriti dve Sakovičevi pridigi: v 1. št. 19. letnika novoletna *Predga Sakovič Jožefa, plebanoša v Turnišči* (N 3. 1. 1932, 4–5); v 2. št. 19. letnika *Predga + Sakovič Jožefa, plebanoša v Turnišči* (N 10. 1. 1931, 4–5), pisana za 1. nedeljo po Svetih treh kraljih.

2.6 Pridige Jožefa Klekla st.

Največ Kleklovih pridig (9) je objavljenih v *Marijinem listu*, ena je bila odkrita v *Novinah*:

- *Govor Klekl Jožefa, vrédnika Marijinoga lista, držani dec. 8-ga večer* (ML 1914–1915c, 399–405);
- *Predga g. Klekl Jožefa, vp. pleb. jul. 13. v Dokležovji na novo mešo g. Jerič Ivana* (ML 8. 9. 1924, 2–8);
- *Predga pri novoj svetoj meši č. g. Vojkovič Jožefa 20. jula v Türnišči* (ML 8. 9. 1930, 5–10);
- *Dühovnik je Marijin sin (pridiga za novo mašo Daniela Halasa)* (ML 8. 2.–8. 3. 1934, 17–22);
- *Bože reči pri novoj sv. meši g. Škafar Ivana iz Bratonec v Beltincih julija 28., štero je glaso Klekl Jožef, vp. plebanoš z Črensovec* (ML 8. 9. 1935, 221–231);
- *Predga pri novoj maši g. Kerec Vilija, gorečega sotrudnika naših krščanskih Novin, l. 1938. julija 10. pri Gradi* (ML 8. 9. 1939, 26–33);
- *Predga Klekl Jožefa, urednika Marijinoga Lista pri Sv. Sebeščani ob priliki širitelskoga sestanka okt. 6.* (ML 8. 9. 1940, 227–231);

- novomašna pridiga Jožefa Klekla v Črenšovcih, novomašniku Silvestru Prši (ML 8. 2. 1938, 28–34);
- novomašna pridiga Jožefa Klekla pri Gradu, novomašniku Viliju Kerecu (ML 8. 2. 1939, 26–33);
- *Predga, držana v Beltincih sept. 24-ga pri prvoj sv. meši vlč. g. Knaus Edmunda iz reda sv. Frančiška* (N 1. 10. 1916, 1–2).

2.7 Druge pridige, objavljene v *Marijinem listu*

Poleg prej omenjenih Baševe, Sakovičeve in Kleklove pridige, objavljenih v *Marijinem listu* ob desetletnici njegovega izhajanja (let. 10–11, št. 12–1), najdemo v isti številki tudi pridige nekaterih drugih prekmurskih duhovnikov. Med govorniki so bili:

- Jožef Čačič, »namestnik farnoga Črensovskoga«, 8. 12. 1904 dopoldan (ML 1914–1915a, 392–399) in 13. 12. 1904 dopoldan (ML 1914–1915b, 421–425);
- Franc Faflik, »kaplan törjanski«, 9. 12. 1904 (ML 1914–1915č, 405–408);
- Štefan Kühar, »plebanoš beltinski«, 10. 12. 1904 zvečer (ML 1914–1915d, 408–412);
- Andrej Berden, »beltinski kaplan«, 11. 12. 1904 zvečer (ML 1914–1915e, 412–416);
- Štefan Lejko, »kaplan beltinski«, 12. 12. 1904 zvečer (ML 1914–1915f, 417–421);
- Jožef Horvat, »plebanoš martjanski«, 13. 12. 1904 zvečer (ML 1914–1915g, 426–430).

Pridige drugih duhovnikov, objavljene v *Marijinem listu* oz. NPDM, so večinoma priložnostne:

- novomašna pridiga Franca Rogača na Gornjem Seniku za novomašnika Lovrenca Horvata (NPDM 8. 9. 1906, 262–271);
- novomašna pridiga Ivana Slepca na Tišini novomašniku Jožefu Hauku (ML 8. 7. 1915, 193–202);
- novomašna pridiga dr. Franca Rogača na Tišini novomašniku Ivanu Küharju (ML 8. 8. 1924, 2–7);
- novomašna pridiga Jožefa Radohe v Črenšovcih novomašniku Žerdinu (ML 8. 8. 1926, 4–8);

- pridiga Alojza Žalarja na Brezjah (ML 8. 8. 1929, 2–4);
- pridiga Jožefa Lovrenca na Rakovniku (ML 8. 9. 1929, 3–4);
- pridiga (govor) ob razglasitvi svetnika Ivana Boska (nepodpisana) (ML 8. 6.–8. 7. 1934, 84–88);
- pridiga ob otvoritvi sirotišnice v Turnišču (nepodpisana) (ML 8. 11. 1934, 160–163);
- novomašna pridiga Jožefa Hauka v Bogojini novomašniku Ivanu Camplinu (ML 8. 9. 1935a, 183–185);
- novomašna pridiga Štefana Bakana v Črenšovcih novomašniku Ivanu Zelku (ML 8. 9. 1935b, 187–191);
- novomašna pridiga Franca Kolenca v Turnišču novomašniku Ivanu Kolencu (ML 8. 9. 1935c, 195–199);
- pridiga Ivana Slepca ob zlati maši Ivana Perše v Pečarovcih (ML 8. 9. 1935č, 203);
- novomašna pridiga Štefana Temlina v Črenšovcih novomašniku Francu Ciganu (ML 8. 9. 1935d, 238–241);
- novomašna pridiga Ivana Škafarja v Beltincih novomašniku Štefanu Tratnjeku (ML 8. 10. 1936, 226–232);
- novomašna pridiga v Črenšovcih novomašniku Ivanu Kolenku, pridigal verjetno domači župnik Matija Zadavec (ML 8. 8. 1940, 184–191);
- pridiga Jožefa Radohe ob trojni novi maši v Beltincih (ML 8. 12. 1940, 270–277).

Sklep

Obširen seznam prekmurskih rokopisnih in tiskanih pridig, podan v prispevku, dokazuje, da v starejšem prekmurskem nabožnem slovstvu obstaja bogat retorični opus, ki še ni raziskan, in pomembno priča o ohranjanju slovenskega jezika v cerkvi pod ogrsko vlado. Gradiva je gotovo še več, kot ga je evidentiranega tukaj; ozreti bi se veljalo po vseh prekmurskih župnijskih arhivih, v celoti pa preveriti tudi *Novine*, kjer je Klekl, podobno kot v *Marijinem listu*, objavjal svoje pridige in pridige drugih duhovnikov.

Najstarejša doslej znana in datirana prekmurska rokopisna pridiga sega v leto 1789, napisal jo je Emerik Hanžek, murskosoboški župnik (1789–1826), katerega rokopisno zapuščino je Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota daroval Jožef Smej. Najmlajše odkrite rokopisne

pridige so pridige Alojzija Šoštareca, turniškega župnika v letih 1953–1967, ki pa so že popolnoma prilagojene slovenski knjižni normi, zato jih ne moremo več šteti za prekmurske. Že v pridigi črenšovskega župnika Ferdinanda Hermana iz leta 1930 najdevamo skorajda več knjižnoslovenskih kot prekmurskih jezikovnih značilnosti, kar potrjuje tezo o stapljanju pisne prekmurščine s slovenskim knjižnim jezikom, ki je intenzivno potekalo zlasti od pomladi narodov dalje.

Do tiskane knjige s pridigami v Prekmurju za razliko od osrednje- oz. zahodnoslovenskih piscev (npr. Svetokriški, oče Rogerij, Jernej Basar) ter sosedov gradiščanskih Hrvatov (Kragel: *Četveroverstni duhovni perstan*) in kajkavcev (npr. Vramec: *Postilla*; Habdelič: *Zercalo mariansko*) ni prišlo, zato se je bilo smiselno ozreti v prekmursko publicistiko. Analiza zaobjema celoten *Marijin list*, tj. katoliški mesečnik, ki ga je Jožef Klekl st. izdajal v obdobju od 1904 do 1941. V njem je, najbrž po vzoru Slomškovih *Drobtinic*, kot glavni urednik objavljaj svoje in tudi pridige drugih prekmurskih duhovnikov, med njimi Franca Rogača, Jožefa Sakoviča, Ivana Baše, Andreja Berdena in Jožefa Horvata. Časopis *Novine* se tokrat ni znašel pod raziskovalno lupo, vendar naključne najdbe pridig kažejo, da jih je Klekl objavljaj tudi tam ter jih poimenoval z izrazi, kot so »predga«, »govor« in »bože reči«.

Različne jezikovno-slogovne korekture in drugi dodatki v rokopisnih pridigah pričajo o podobnem izročilu kot v rokopisnih pesmaricah: duhovniki so si jih med seboj izposojali in si verjetno izmenjevali nasvete glede retorike, pisanja in jezika. Ko so bile pridige natisnjene v Kleklovem *Marijinem listu* ali *Novinah*, so dosegle še večji krog ljudi in s tem postale bistveno dostopnejše ter enostavnejše pomagalo za pisanje mlajšim, manj izkušenim ali celo tujejezičnim duhovnikom.

Slovenska pridiga počasi pridobiva pomemben ugled v znanosti (Pavel Glavar 1991; Ogrin 2008; 2009; 2014; 2017; 2018; Rezar 2015; 2019; Ditmajer 2019), medtem ko prekmurska na podrobnejše jezikovne in vsebinske raziskave še čaka. V nadaljnjih preučevanjih bi jo mdr. veljalo primerjati s pridigami sodobnikov iz osredneslovenskega prostora in uvrstiti v razvojni lok slovenske homiletike, še pred tem pa se dotakniti vprašanja avtorstva za zdaj anonimnih pridig.

Kratice

ML	<i>Marijin list</i>
NPDM	<i>Nevtepeno poprijéta Devica Marija: pobožsen meszecszen liszt</i>
N	<i>Novine</i>
PIŠK MS	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota
LMS	<i>Letopis Matice Slovenske</i>

Reference

Arhivski viri

- Domači arhiv Borisa Kučka**, Pridige Jožefa Sakoviča.
- , Ro 243 – Franc Luthar (evangeličanski duhovnik iz Moravcev), 62 pridig.
- Domači arhiv Nine Horvat**, Zapuščina Andreja Berdena.
- , Ro 254 – Franc Kühar (evang. duhovnik iz Moravcev), 57 pridig.
- Kleklava knjižnica Črenšovci**, Dva zvezka pridig Ferdinanda Hermana.
- Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota**, 33/39 – Pridige Jožefa Klekla st.
- , Ro 59 – Berke Franc Xaver, 14 pridig.
- , Ro 60 – Šandor Terplan, 20 pridig.
- , Ro 61 – Števan Godina, 33 pridig.
- , Ro 71 – Dispozicije pridig v latinščini, 345 str.
- , Ro 121 – Pridige, sodeč po rokopisu bi lahko bile Štefana Godine, 5 kosov.
- , Ro 188 – Pridige Emerika Hanžka (1756–1826) in Franca Gašparja (1843–1906), podaril Jožef Smej.
- , Ro 209 – Pridige, verjetno Š. Terplana in F. X. Berkeja, 7 listov različnega formata.
- , Ro 242 – Iz zapuščine Janoša Küharja (1901–1987), v kateri so tudi pridige, 1 arhivska škatla.
- Pokrajinski arhiv Maribor**, PAM/1577 – Osebni fond Vida Janžekoviča, 1 arhivska škatla. Vsebina: Popisi zvonov v dekanijah Lavantinske škofije; razglednice.
- Rokopisna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana**, Ms 1449 – Trstenjak, Anton. IV. Tuja dela: 1. Pridige: Bagary Jožef in neugotovljeni avtorji (7).
- , Ms 1486 – Pridige v prekmurskem narečju (4). Inv. št. 41/65.
- Rokopisna zbirka Univerzitetne knjižnice Maribor**, Ms 37 – Predga na Nedelo po Riszálaj 15°. [Prekmurska pridiga] – [Prekmurje 1. pol. 19. stol.] 4 listi [madž.] (1) Vid Janžekovič v Svečini. Dar 1917.
- , Ms 689 – Pridige. 4. Pridige v prekmurskem narečju.
- , Ms 1486 – Zbirka katoliških nabožnih tekstov iz Prekmurja. 2. pol. 18. in 1. pol. 19. stol.

Časopisni viri

- Marijin list**. 1914–1915a. Govor Čačič Jožefa, namestnika farnoga Črenšovskega, držani dec. 8-ga predpoldnom. 10–11/12–1: 392–399.
- – –. 1914–1915b. Govor Čačič Jožefa, farnoga namestnika črenšovskega, držani dec. 13-ga predpoldnom. 10–11/12–1: 421–425.
- – –. 1914–1915c. Govor Klekl Jožefa, vrédnika Marijinoga lista, držani dec. 8-ga večer. 10–11/12/1: 399–405.

- . 1914-1915č. Govor Faflík Ferenc, kaplana törjanskoga, držani dec. 9-ga. 10-11/12-1: 405-408.
- . 1914-1915d. Govor Kúhar Števana, plebanoša beltinskoga, držani decembra 10-ga večer. 10-11/12-1: 408-412.
- . 1914-1915e. Govor Berdén Andraša, beltinskoga kaplana, držani dec. 11-ga večer. 10-11/12-1: 412-416.
- . 1914-1915f. Govor Lejko Števana, kaplana beltinskoga, držani dec. 12-ga večer. 10-11/12-1: 417-421.
- . 1914-1915g. Govor Horvat Jožefa, plebanoša martjanskoga, držani 13-ga decembra večer. 10-11/12-1: 426-430.
- . 1914-1915h. Govor Sakovič Jožefa, plebanoša türniškoga, držani decembra 14-ga večer. 10-11/12-1: 431-436.
- . 1914-1915i. Govor Bašša Ivana, plebanoša bogojanskoga, držani decembra 15-ga popoldne. 10-11/12-1: 436-439.
- . 1914-1915j. Slovesnost v Črensovcih ob priliki desetletnice Marijinoga lista. 10-11/12-1: 372-392.
- . 8. 7. 1915. Novomešna predga (Slepec Ivan). 11/7: 193-202.
- . 8. 8. 1915. Novomešna predga Sakovič Jožefa, türjanskoga plivanoša v Turnišči pri novoj meši franciskana, Györköš Gilberta, držana julija 18-ga. 11/8: 225-233.
- . 8. 1. 1916. Govor Sakovič Jožefa, türniškoga plebanoša ob priliki blagoslavljanja nove farne cerkve. 12/1: 3-8.
- . 1916-1917. Govor preč. g. Bašša Ivana pl. pri prvoy sv. meši č. o. Forjan Florenca franciskana z Beltincih sept. 17-ga. 12/9-12, 342-345.
- . 8. 8. 1924. Predga g. dr. Franca Rogača, kanonika. Na novo mešo Ivana Kúhar 6. julija 1924. na Tišini. 20/8: 2-7.
- . 8. 9. 1924. Predga g. Klekl Jožefa, vp. pleb. jul. 13. v Dokležovji na novo mešo g. Jerič Ivana. 20/9: 2-8.
- . 8. 10. 1924. Predga g. Bašša Ivana, plebanoša, pri primiciji Herman Ferdinanda v Beltincih jula 20. 20/10: 2-5.
- . 8. 9. 1916-8. 1. 1917. Govor preč. g. Bašša Ivana pl. pri prvoy sv. meši č. o. Forjan Florenca franciskana z Beltincih sept. 17-ga. 12-13/9-12: 342-345.
- . 8. 10. 1924. Predga g. Bašša Ivana, plebanoša, pri primiciji Herman Ferdinanda v Beltincih jula 20. 20/10: 2-5.
- . 8. 8. 1926. Predga pri novoy sv. meši g. Žerdina v Črensovcih. (Predgali so g. Radoha). 22/8: 4-8.
- . 8. 8. 1929. Predga preč. g. Žalar Alojza, kaplana beltinskoga, na Brezjah. 25/8: 2-4.
- . 8. 9. 1929. Predga Lovrenči Jožefa za naše romare na Rakovniki. 25/9: 3-4.
- . 8. 9. 1930. Predga pri novoy svetoy meši č. g. Vojkovič Jožefa 20. jula v Turnišči. 26/9: 5-10.
- . 8. 8. 1933. Velka meša (avtor Jožef Sakovič). 29/8: 116-119.
- . 8. 2. 1934-8. 3. 1934. Dühovnik je Marijin sin. 30/2-3: 17-22.
- . 8. 6. 1934-8. 7. 1934. Prištetje Ivana Boska k svetcom. Govor pri proslavi v Soboti. 30/6-7: 84-88.
- . 8. 11. 1934. Predga pri otvoritvi sirotišnice »Deteta Marijike« v Turnišči. 30/11: 160-163.
- . 8. 9. 1935. Bože reči pri novoy sv. meši g. Škafar Ivana iz Bratonec v Beltincih julija 28., štero je glaso Klekl Jožef, vp. plebanoš z Črensovec. 31/9-12: 221-231.
- . 8. 9. 1935a. Bože reči pri prvoy sv. meši g. Camplin Ivana. 31/9: 183-185.
- . 8. 9. 1935b. Bože reči pri prvoy sv. meši g. Zelko Ivana. 31/9: 187-191.
- . 8. 9. 1935c. Bože reči pri novoy sv. meši g. Kolenc Ivana z Gomilic, julija 21. v Turnišči, štere je glaso brat novomešnika, g. Kolenc Franc, tajnik kat. akcije v Maribori. 31/9: 195-199.
- . 8. 9. 1935č. Bože reči pri zlatoy sv. meši g. Perša Ivana, jul. 21. pri Sv. Sebeščani, štere je glaso mil. g. Szlepecz Ivan, č. kanonik i dekan iz Sobote. 31/9: 203.

- . 8. 9. 1935d. Bože reči pri prvi sv. meši g. Cigan Franca, salezijanca aug. 28. v Črensovcih, štere je glaslo Temlin Štefan, salezijanec, ravniteo sal. zavoda v Zagrebi. 31/9: 238–241.
- . 8. 10. 1936. Predga Škafar Ivana, kaplana v Prevaljah na novi meši Tratnjek Štefana v Beltincih 26. julija. 32/10: 226–232.
- . 8. 2. 1939. Predga pri novi maši g. Kerec Vilija, gorečega sotrudnika naših krščanskih Novin, l. 1938. julija 10. pri Gradi. 35/2: 26–33.
- . 8. 8. 1940. Predga. 36/8: 184–191.
- . 8. 9. 1940. Predga Klekl Jožefa, urednika Marijinoga Lista pri Sv. Sebeščani ob priliki širitelskoga sestanka okt. 6. 36/10: 227–231.
- . 8. 12. 1940. Predga veleč. g. Radoha Jožefa. 36/12: 270–277.
- Nevtepeno poprijéta Devica Marija: pobozsen meszecszen liszt.*** 8. 8. 1905. Velka mesa (Ivan Baša). 1/9: 268–271.
- . 8. 9. 1905. Mala mesa (Ivan Baša). 1/10: 292–295.
- . 8. 10. 1905. Nasa Velka Goszpa (Ivan Baša). 1/11: 324–329.
- . 8. 9. 1906. Novomesna predga (Franc Rogáč). 2/9: 262–271.
- Novine.*** 1. 10. 1916. Predga, držana v Beltincih sept. 24-ga pri prvi sv. meši vlč. g. Knaus Edmunda iz reda sv. Frančiška. 3/40: 1–2.
- . 3. 1. 1932. Predga Sakovič Jožefa, plebanoša v Turnišči. 19/1: 4–5.
- . 10. 1. 1932. Predga + Sakovič Jožefa, plebanoša v Turnišči. 19/2: 4–5.

Sekundarna literatura

- Ditmajer, Nina.** 2016. Slovensko pridigarstvo v obdobju purizma na Slovenskem. *Proudy: Středoevropský časopis pro vědu a literaturu*, 2. https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/studie/2016/2/ditmajer_slovensko_pridigarstvo_v_odboju.php (pridobljeno 2. 3. 2022).
- . 2019. *Sprejemanje vzhodnoštajerske knjižnojezikovne norme v rokopisnih pridigah Jožefa Muršca*. Doktorska disertacija. Maribor: Filozofska fakulteta.
- Dudás, Előd.** 2012. Primerjalni zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa. *Jezikoslovni zapiski* 18/2: 149–165.
- Ftičar, Jože.** 1966. Slovenci na levi in desni strani Mure in njihovi kulturni stiki (do 1919). V: Franc Zadavec, ur. *Panonski zbornik*, 117–130. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Géfin, Gyula.** 1929. *A szombathelyi egyházmegye története: (1777-1928)*. Szombathely: Martineum.
- Glavar, Peter Pavel.** 1991. *Slovenske pridige Petra Pavla Glavarja*. Uredil Marijan Smolik. Celje: Mohorjeva družba.
- Grah, Tatjana.** 2008. Jezikovna analiza Borovnjakove pridige Pareneza na čest svetij apoštolov Cirila i Metoda. V: Marko Jesenšek, ur. *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*, 197–217. Zbirka Zora, 55. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Horvat, Nina.** 2020. Predstavitev prekmurskih rokopisnih pridig iz 1. polovice 20. stoletja. *Slavia Centralis* 13/2: 50–63.
- . 2022. Pomen Jožefa Horvata za Prekmurje. V: Lojze Kozar ml., ur. *Stopinje 2022*, 99–102. Murska Sobota: Škofija Murska Sobota.
- . 2022a. Kroatizmi v jeziku pridigarja Jožefa Horvata. *Jezik in slovstvo* 67/1-2: 3–26.
- Jesenšek, Marko.** 2013. *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Zbirka Zora, 90. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.
- . 2018. *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. Zbirka Zora, 129. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.

- . 2019. Združitev Prekmurja in poenotenje slovenskega knjižnega jezika. V: Hotimir Tivadar, ur. *Obdobja 38: Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*, 381–389. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kozar, Lojze ml., Jože Hozjan, in Robert Brest, ur.** 2006. Pridiga turniškega župnika Jožefa Sakoviča. V: *Stopinje 2006*, 187–189. Murska Sobota: Pomurski naddekanat.
- Kranjec, Donat.** 2004. Slavje na Dolnjem Seniku. V: Lojze Kozar ml., Jože Ftičar, Vilko Novak idr., ur. *Stopinje 2004*, 122–124. Murska Sobota: Pomursko pastoralno področje.
- Kuzmič, Franc, ur.** 2006. *Jožef Sakovič – graditelj in buditelj: Zbornik ob devetdesetletnici nove cerkve v Turnišču*. Turnišče: Mežnarski cej.
- . 2021a. Bibliografija Janoša Slepca. Pomurski muzej. <https://www.pomurski-muzej.si/pages/posts/slepce-jano-bibliografija-103.php> (pridobljeno 20. 2. 2022).
- . 2021b. Bibliografija Jožefa Sakoviča – biografska skica. Pomurski muzej. <https://www.pomurski-muzej.si/pages/posts/sakovi-joef-bibliografija-100.php> (pridobljeno 3. 3. 2022).
- Medved, Anton.** 1906. Zgodovina slovenskega cerkvenega govorništva. *Voditelj v bogoslovnih vedah 9*: 26–43.163–185.264–286.194–408.
- Ogrin, Matija.** 2008. Franciški baročni pisatelji Anton Brešan, Evgen Lauer in Adavkt Nikel ter njihove rokopisne pridige. V: Metod Benedik, ur. *Stohnica sv. Nikolaja v Ljubljani: 1707*, 124–147. Celje: Društvo Mohorjeva družba.
- . 2009. Baročni franciški pisatelj Anton Brešan (1638–1708) in njegov slovstveni opus. *Slavistična revija 57/4*: 555–562.
- . 2014. Pridiga p. Ferdinanda Ljubljanskega Na veliki petek 1722 v Škofji Loki. *Pasijonski doneski 9*: 94–108.
- . 2017. Slovenska pridiga baročne dobe in redovne province: med retoričnim izročilom in redovniško karizmo. *Arhivi 40/2*: 217–232.
- . 2018. Avguštinec Theophil Schinl, pridigar v ljubljanski križniški cerkvi, in njegova pridiga na god sv. Jurija. V: Luka Vidmar, ur. *Križanke*, 192–205. Ljubljana: Srednja šola za oblikovanje in fotografijo.
- Orožen, Martina.** 1989. Slovenska duhovščina in slovensko jezikoslovje v 18. in 19. stoletju. V: *Vloga Cerkve v slovenskem kulturnem razvoju 19. stoletja*, 107–126. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2003. Pridige v knjižni prekmurščini. *Studia Slavica Savariensis 1–2*: 383–391.
- . 2010. *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Raič, Božidar.** 1869. Prekmurski knjižniki pa knjige. *Letopis Matice Slovenske za leto 1870*, 57–84.
- Rezar, Cvetka.** 2015. Jezikovno-stilne značilnosti Slomškove pridige. *Edinost in dialog 70/1–2*: 123–134.
- . 2019. *Normativne in slogovne značilnosti Slomškovih pridig*. Doktorska disertacija. Maribor, Filozofska fakulteta.
- Sedar, Klaudija.** 2013. Baša, Ivan 1875–1931. *Novi Slovenski biografski leksikon*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1017200/> (pridobljeno 3. 3. 2022).
- Slovar stare knjižne prekmurščine.** 2014. Uredil Vilko Novak. <https://www.fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=137&View=1&Query=%2A> (pridobljeno 29. 4. 2022).
- Smej, Jože.** 1972. *Dimenzije oznanjevanja Ivanocyjevoga kroga*. Licenciatsko delo. Maribor.
- . 1972. Vrsta soboških katoliških župnikov in vicearhidiakonov. V: Jožef Smej, ur. *Stopinje 1972*, 31–41. Murska Sobota: Dekanijski urad Murska Sobota.
- . 1998. Slovenstvo Ivana Slepca (1872–1936). Ob stoletnici njegovih knjižnih izdaj. V: Jože Ftičar, Lojze Kozar, Lojze Kozar ml., Vilko Novak idr., ur. *Stopinje 1998*, 49–54. Murska Sobota: Pomursko pastoralno področje.

- . 2015. Homilija dr. Franca Ivanocyja in spis Jožefa Klekla st. I. V: Lojze Kozar ml. in Robert Brest, ur. *Stopinje 2015*, 70–72. Murska Sobota: Škofija Murska Sobota.
- . 2016. Homilija dr. Franca Ivanocyja in spis Jožefa Klekla st. II. V: Lojze Kozar ml. in Robert Brest, ur. *Stopinje 2016*, 69–70. Murska Sobota: Škofija Murska Sobota.
- Škafar, Vinko.** 2006. Rokopisni viri in razsežnosti Sakovičevega oznanjevanja. V: *Jožef Sakovič – graditelj in buditelj: Zbornik ob devetdesetletnici nove cerkve v Turnišču*, 70–106. Turnišče: Mežnarski cej.
- Valjavec, Matija.** 1874. Izgledi slovenskega jezika na Ogrskem, Predge z letnicami 1802–1830. *Letopis Matice Slovenske za leto 1875*, 102–155.
- . 1877. Izgledi slovenskega jezika na Ogrskem, Predge, Konec iz letopisa Matičnega leta 1874. *Letopis Matice Slovenske za leto 1878*, 92–131.
- Zelko, Ivan.** 1977. Borovnjakova pridiga v Skakovcih. V: Jože Smej, ur. *Stopinje 1977*, 104–106. Murska Sobota: Pomursko pastoralno področje.
- . 1981. Starejša zgodovina markovske župnije. V: Jože Smej, ur. *Stopinje 1981*, 89–96. Murska Sobota: Pomursko pastoralno področje.
- Žlogar, Anton, ur.** 1886. *Zbornik cerkvenih govorov na slavo ss. Cirilu in Metodu*. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

